

KAPADOKYA ÇEVRESİNDEKİ KARAMANLILARIN YAZILI ESERLERİNDE HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

Folk Literature Products in Written Works of Karamanli People around
Cappadocia

Oğuz ÖZDEM*

ÖZET

Karamanlılar, Anadolu'da yüzyıllardır Türklerle birlikte yaşamış ve Anadolu kültüründe çeşitli izler bırakmış olan bir toplumdur. Türkçe konuşan Rumlar mı ya da Ortodoks Türkler mi oldukları üzerinde bugün bile net bir görüş birliğine varılamayan Karamanlıların kültürel varlıkları da oldukça kısıtlı düzeyde ele alınmıştır. Mübadele ile birlikte İstanbul'dakiler hariç olmak üzere Yunanistan'a gönderilmiş bu toplum esasen oluşturdukları pek çok yazılı eserle birlikte hem edebî hem de kültürel yönleriyle incelenmeye açıktır. Yunan alfabesi kullanmalarına rağmen Türkçe konuşup yazan Karamanlıların bu bağlamda Anadolu sözlü geleneğine katkıları bulunduğu gibi, yazılı edebiyata da katkıları vardır. Bu çalışmada Nevşehir merkezli olmak üzere, Niğde, Kayseri ve Aksaray yörelerindeki Karamanlıların yazılı ve sözlü kültür ürünlerinin ışığında sosyal, folklorik ve kültürel yaşantıları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karamanlılar, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Salname.

ABSTRACT

Karamanis are a society that has lived together with the Turks in Anatolia for centuries and has left many traces to the Anatolian culture. The cultural assets of the Karamanis, who are not Turkish-speaking Greeks or Orthodox Turks, cannot be reached consensus even today. This society, which was sent to Greece with the exception of the ones in Istanbul, is open to be examined in both literary and cultural aspects. Although they use the Greek alphabet, the Karamanis, who speak and write in Turkish, contribute to the oral tradition of Anatolia in this context, and also contribute to the written literature. In this study, the social, folkloric and cultural experiences of Karamanians in the cities of Niğde, Kayseri and Aksaray in the light of written and oral culture products will be emphasized.

Key Words: Karamanli People, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Salname.

Giriş

Tarihçi Strabon'un (2000) "*kesr-ül aksam (çok çeşitli kısımları olan) ve mütemadiyen değişikliğe uğramış memleketlerdendir.*" şeklinde nitelendirdiği Kapadokya ve çevresi, gerçekten de her dönemde sınırları ve genişliği değişen ve medeniyetlerce sürekli göz önünde bulundurulmuş

* Gazeteci-Yazar, Nevşehir. E-posta: oguzozdem2005@hotmail.com

bir coğrafya ola gelmiştir. Söz konusu bu geniş ve önemli coğrafya Nevşehir, Niğde, Aksaray ve Kayseri şehirlerini ve bu şehirlerde yüzyıllardır beraberce yaşayan Müslüman Türk, Ortodoks Rum ve az sayıda Ermeni vd. toplumlari kapsamaktadır. Çalışmaya konu edilen Karamanlılar ise bu topraklar içerisinde tüm sayılan toplumlara kaynaşmış, onlarla aynı kültür ve sosyal hayatı paylaşmış Ortodoks Hıristiyan bir topluluktur. Bu noktada Karamanlıların etnik olarak Rum mu yoksa Türk mü oldukları konusunda net bir fikir birliğine henüz varılmadığından onlar için en doğru nitelendirme sanırım "Türkçe konuşan Ortodoks Hıristiyan topluluk" olacaktır.

Karamanlıların kökenleri ile ilgili görüşlere bakıldığında, söz gelişî Cami Baykut, Mehmet Ersöz, Gotthard Jaeschke gibi araştırmacılar topluluğun Türk kökenli olduğunu öne sürerlerken; Spiros Vryonis, Faruk Sümer, Talat Tekin vd. ise Karamanlıların Rum kimlikli olduklarını savunmaktadırlar. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde ise "*Alanya-kadim eyyamından beru Urum keferesi bir mahallededir. Amma Urum lisanı bilmeyub, batıl Türk lisanı bilirlir. Ve Antalya, dördü Urum keferesi mahallesidir. Amma keferesi asla Urumca bilmezler, Batıl Türkçe lisan üzre kelâmet ederler*" (Alkan, 2000: 22) denilerek bölgedeki Hıristiyan azınlığın Türk kökenli olduğu ve dillerinin de bozulmadığı vurgulanmaktadır.

Karamanlı Ortodoksların Anadolu'da yoğun olarak yaşadığı yerlerin başında Kapadokya bölgesi gelmektedir. Özellikle Niğde, Nevşehir, Kayseri, Aksaray ve Kırşehir illeri ile bunlara bağlı yerleşim yerleri önemlidir. Milli Mücadele'nin son döneminde açık bir biçimde Türk Ortodoks olarak adlandırılan ve tarihi süreçte ise Ortodoks Rum toplumu içerisinde ayrı bir kimlikle "Zimmiyan-ı Karaman" veya "Karamanyan" olarak adlandırılan bu topluluk, Kapadokya bölgesinde Nevşehir (Merkez, Ürgüp, Mustafapaşa), Derinkuyu (Suvermez, Yazıhöyük, Zile), Niğde (Gölcük, Misti/Misli Pertek, Sementra, Andaval, Hasköy, Aravan/kumluca, Kurdanos/Hamamlı, Bor), Aksaray (Güzelyurt, Uluağaç), Kayseri (İncesu, Zincidere, Pınarbaşı, Endürlük, Develi) gibi yerleşim yerlerinde yoğun olarak yaşamışlardır. Günümüzde ise Yunanistan'ın Selanik, Larissa, Eviya Adası (Prokopi, Neasinastos, Neapoli, Neagelveri, Kapadokya) Atina, Prea, Halkida gibi yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar (Öger ve Özdem, 2013: 10).

Karamanlılar ise kendilerine "Anadolu Hıristiyanı" veya "Anadolulular", konuştukları dile de "Yavan Türkçe", "Sade Türkçe", "Anadolu Lisanı" derler (Ekincikli, 1998: 117). Karamanlıların kendileriyle ilgili değerlendirmelerine bakıldığında, örneğin kendisi de bir Karamanlı olan E. Misaildis'in Grek alfabesi ile yazılan Türkçe eseri "*Temaşa-i Dünya ve Cefâkâr ü Cefâkeş*" isimli kitabındaki ifadelerini görmek mümkündür (1988: 117-118):

"Kokana Annika, Karamanlılara dahl etmekle (dil uzatmakla) İstanbullulara dil uzatmış olursun. Zira asıl Karamanlı ararsan İstanbullulardır. Cümle İstanbulluların ahvaline teaccüp ederim ki,

Üsküdar'dan Ötede bulunan Kaffe-i (Bütün) Anadolu'ya Karamanlı tabir edilir. Bu adet yalnız İstanbul'da olup başka diyara mahsus değildir. Egerçi (eğer ki) Anadolu'nun bir ufak sancağı Karaman tabir olunmakla Keffe-i Anadolu'nun Karamanlı denmesi lazım gelir ise Nefs-i İstanbul'da Sultan Ahmet civarında Büyük Karaman, Küçük Karaman ismi ile iki Karaman bulunduğu takdirde, İstanbullulara asıl Karaman denilmesi lazım gelmez mi?

Malum ki Anadolu'da Konya vilayeti dâhilinde Karaman ismi ile bir sancak var ise de Hıristiyan ahalinin eseri olmayıp, misafireten bera-i ticaret maksadıyla birkaç Rum ve Ermeni vardır ve Anadolu'ya Karamanlı ismi ta Sultan Murat Han-ı Gazi Hazretlerinin asrına sehven (yanlışlıkla) İstanbul'un Karamanından dolayı kalmıştır. Şöyle ki Anadolu'dan İstanbul'a gelen taşçı, sıvacı ve duvarcı ustaların, amelelerin cümlesi Büyük Karaman ve Küçük Karaman'da otururlardı ve devlet ebiyesine (binalarına) veya onun bunun binasına ustalar iktiza ettiğinde (gerektiğinde) "gidin birkaç nefer Karamanlı usta getirin" derlerdi yani Karaman'da oturan ustalar demektir. O ustaların kaffesi Anadolu'ya olduklarından vakit geçerek İstanbullular Kaffe-i Anadolu'ya Karamanlı zannettiler ve böylelikle bu isim kalmış ise de yanlıştır, asıl Karaman İstanbul'dadır."

Karamanlılar, Anadolu kültüründen beslenmiş ve yüzyıllar boyunca Müslüman Türklerle iç içe yaşayarak aynı gelenek ve sözlü kültür ürünlerini paylaşmışlardır. Mübadelenin ardından Yunanistan'da gerek dönemin ekonomik ve siyasi şartları gerekse kültürel farklılıklardan dolayı birçok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Birkaç nesil aile ve toplum içerisinde kültürlerini ve dillerini yaşatmaya çalışmışlar, ancak zamanla başta dilleri olmak üzere kültürlerini kaybetmeye başlamışlardır. Bu nedenle çeşitli vakıf ve dernekler kurmuşlar ve bu vakıf ve derneklerin çatısı altında kültürel kimliklerini korumaya çalışmışlardır (Öger ve Özdem, 2013: 10).

Karamanlılar, Osmanlı İmparatorluğu içindeki tüm zümrelerden ayrı özelliklere sahiptir. Hıristiyan olmaları ile Müslümanlardan, Ortodokslukları ile Katolik ve Protestanlardan, Anadolu olmaları ve Yunanca bilmemeleri ile de Yunanistanlılardan ayrılırlar. Karamanlı Ortodoksların bu durumunu şu dördlük açıkça ortaya koymaktadır:

"Gerçi Rum isek de Rumca bilmez Türkçe söyleriz
Ne Türkçe yazar okuruz ne de Rumca söyleriz
Öyle bir mahludi hattı tarikatimiz vardır
Hurufumuz Yunanice Türkçe meram eyleriz"

Karamanlılar kendilerini ne Türk ne de Rum olarak tanımlamışlardır. Adları Karamanlıca eserlerde genellikle "Anadolu Hıristiyanları", "Anadolu Ortodoks Hıristiyanları", "Yunan dilini bilmeyen Anadolu Hıristiyanları" veya sadece "Anadolu" vb. şekillerde geçmektedir (Öger ve Özdem, 2013: 10).

Nevşehir'de Damat İbrahim Paşa tarafından 1750'li yıllarla birlikte Kale civarına diğer Ortodoks Rumlarla birlikte yerleştirildiği görülen Karamanlıların, Kale Mahallesi, Dere Mahallesi ve çevresinde özellikle taş yontu işleri, demircilik, doğramacılık ve tarım ile uğraştıkları bilinmektedir. 1750- 1923 yılları arasında sözü edilen bu çevrede yaşayan Ortodoks halk, iki büyük kilise, 4 okul, 2 hamam ile büyük bir mahalle teşekkül etmişlerdir.

Karamanlıların Nevşehir'deki eğitim öğretim faaliyetleri ile ilgili de özellikle "*Dersaadet Eforiyasının Yüzüncü Sene-i Devriyesi*" adlı salname önemli bilgiler içermektedir. İstanbul'da yaşayan Karamanlı cemaatinin çabalarıyla oluşturulan ve Karamanlıca ile yazılan söz konusu salnamenin "*Nevşehir Mektepleri*" isimli bölümünde eserin yazılış amacıyla ilgili şu cümleler sunulmaktadır:

"Nevşehir mekteplerinin Dersaadet eforiası-mütevelli heyet-Nevşehirililerin İstanbul'da tesis ettikleri ilk cemiyetin tarih-i tesisinden bu ana değin yüzüncü senesini akmali münasebetiyle 27 Temmuz 1920 tarihinde akdettiği içtimaisinde bu mesut vaka dolayısıyla..." (Öger ve Özdem, 2015: 1).

Eserin ifadeleri ile devam etmek gerekirse "*Nevşehir'de konuşulan dil maatteessüf Türkçeydi. Ancak Sinasoslu bir kadınla evlenen öğretmen Aristovulos kendi ailesi içinde Rumca konuşurdu. Ama bu uygulaması hiçbir aile tarafından takip edilmemiştir.*" (Benlisoy ve Benlisoy, 2002). Nevşehir'deki Hristiyan okullarının idaresini 1856 yılından itibaren Filipos Aristovulos ele alır. 1832 yılında Nevşehir'de doğan ve asıl adı Filipos Papagrigoriu olan Aristovulos okulların yönetimine geçtikten sonra, Helenizm propagandası yaparak Karamanlıların Hristiyan Rum kimliğinin inşasına çabalamıştır. Bu çabayla ilgili olarak;

"Elleniki Sholi denilen büyük mektepte, engiklia denilen derslerle, eski Yunan muharrirleri tedaris edilmekte idi. Mektepte ancak 20 kadar talebe mevcut olup müdüriyetine de Dimitri İlyadis bakıyordu. Allilodidaktikon Sholiden gelen talebenin ilk teşkil ettiği sınıf-ı iptidai de Rumcadan Türkçeye tercüme, biraz hesap ve coğrafya dersi verilirdi... Kimi zaman da İstanbul eforiası ile yerel eforialar arasında tartışmalar doğardı. Burada şunu da ilave edelim ki Mae-et teessüf Nevşehir'deki eforia ile İstanbul eforiası arasında selahiyet yüzünden dedikodular eksik olmazdı. Nevşehir'deki eforiya kendisini merkez ve yegâne salâhiyettar addeder. İstanbul'dakiler ise öğretmenlerin intihap, tayin ve azillerinde fazla değilse bile hiç olmazsa aynı derecede selahiyete haiz olduklarını iddia ederlerdi." (Kalfaoğlu, 1898: 49-50)

şeklinde geçen ifadeler, meselenin ne derece boyut değiştirdiği konusunda ilgi çekicidir.

Karamanlıların Yazılı Eserlerinde Halk Edebiyatı Ürünleri

Türkçe konuşan ve yazılarında Grek alfabesi kullanan Karamanlılar, pek çok eseri de Karamanlıca olarak yayınlamışlardır. Bu eserler arasında

Kerem ile Aslı, Koroğlu hikâyeleri, Keloğlan masalları, dini kitaplar, coğrafya ve tarih kitapları yanında yazarlarının her sayısında değiştiği ve bir komisyon tarafından yayınlanan Salnameler de vardır. Salnameler genellikle illerde kurulan, ya da o ili temsilen İstanbul'da kurulan vakıfların heyetlerince derlenir, toplanır ve yayına hazırlanır, bu nedenle çıkan salnameler de o ilin adıyla yayınlanırdı: Kayseri Salnamesi, Niğde Salnamesi, Nevşehir Salnamesi gibi.

Nevşehir Salnamesi, Papa Georgios Cemiyeti'nce çıkarılmaktaydı ve yazarları 10 kişilik bir heyet-i idareden oluşmaktaydı. Salnamelerde genellikle halkın beğenerek ve merakla okuyacağı konulara ağırlık verilirdi ki özellikle atasözleri, fıkralar (letaif), çeşitlemeler (mutenneviya), döneme ait makaleler, tarih ve coğrafya bilgileri, nasihatler yer almaktaydı.

Salnamelerin tamamına yakını Karamanlıca yazılmıştır ve bunun gerekçesini de Nevşehir Salnamesi'nin ilk sayfasında "İmerologion-Terbiye-i Milliye" adlı makalesinde I. Ioannidis şöyle açıklamıştır: "*Bizim bazı hemşerilerimiz, 'şu Anadolucayı bırakın, niçün Rumca İmerologion çıkmasın' derler. Bunlara diyebiliriz ki vatandaşlarımızın yüzde kaç Ellinikayı matlub derecede biliyor ve yüzde kaç bilemiyor. Halkımız böyle kitaplara fevkalade muhtaçtır...*" Salnamelerde yayınlanacak eserler, bir yıl boyunca derlenip toparlandıktan sonra bir sonraki yıl için yayına çıkar ve o yılın adıyla anılırdı.

İncelemede ele alınan eserler ışığında Nevşehir, Niğde ve Kayseri havalisinde yaşayan Karamanlıların geleneksel kültürlerinin Anadolu Türk kültürüyle yoğun bir benzeşme içerisinde bulunduğu öncelikle dile getirilebilecek bir husustur. Zaten dini ve alfabetik ayırım dışında söz konusu topluluğun Anadolu Türk kültüründen ayrı düşünülmesi sanırız büyük bir yanlış olacaktır. Bu bağlamda; geçiş dönemlerinden örneğin, evlilik ve düğün uygulamalarında çalınan müziklerden, söylenen türkülere, oynanan halk oyunlarına düğünün sıradan bir Türk köy düğününden farkı bulunmamakta olduğu gerek sözlü gerekse yazılı kaynaklardan öncelikle anlaşılabilir bir husustur.

Söz gelişi, evlilik gelenekleri ile ilgili olarak Karamanlılarda da ortak olarak rastlanan damat ve gelinin el öptürmesi âdeti, çeyiz görme, oyali yazma dağıtma, güvey hamamı, semah gecesini, gelin almak, gelin güvey oynaması, kız evi-oğlan evi, beşik kertmesi, gözünüz aydın, Allah hayırlı etsin, darsı öbür evlatlarınıza olsun, düğün sofrası gibi uygulama basamakları, ifadeler veya motifler tüm Türk kültür dairesinin ortak evlilik geçişi unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

1898 yılında yayımlanan "Moni Flavianon" isimli eserde Karamanlıca olarak yazılan ve aşağıda orijinal hali ile okunuşu sunulan şu parça durumun en önemli izahı olarak düşünülmelidir:

νάμαδη. Πίρ καργεδὲ ἰδζρά ὀληνάν νικιάχ αἰνή δζίδδεν
 χαιρέτ βὲ τεαδζουτή ἰστιλζάμ ἰδέρ, τεβούλ, ζουρνά,
 τουμπελέχ βὲ σάιρ τζαλγή ἀλετλερί μεσρουριετλερινί ταχ-
 ρίκ ἰδέν βεσαίτ ἰδί. Κελίν βὲ κουγεγί ἐκκλησίαγια κιδέρ
 ἰκέν, κελίν ἀτά ρακίπ ὀλούρ, κθγεγί βὲ ἐπουβείν ἰλέ τεαλ-
 λουκατή βὲ πιτούν χάλκ ὀνδέν ἰλερουλέρ, βὲ χέμαν κιάφ-
 ρεσι μουσκίρατδάν σερμέστ ὀλόηκλαρή χαλδὲ ἐκκλησίαγια
 δαχίλ ὀλουράρ. τζαλγή ἀλετλερί ἰσὲ ἐκκλησίαν, ν κα-
 πιουσηνά καδάρ τεακήτ. ἰδούπ, γίνε χουρουδζδὲ δεβάμ ἰ-

"Bir karyede icra olunan nikah ayini cidden hayret ve teacubi istilzam eder. Davul, zurna, dümbelek ve sair çalgı aletleri mesruriyetlerini tahrik eden vesait idi. Gelin ve güveyi kiliseye gider iken, gelin ata rakip olur, güveyi ve güveyin bütün talukatı ve bütün halk önden ilerler ve hemen kafisi müşkirattan sermest oldukları halde kiliseye dahil olurlar. Çalgı aletleri ise kilisenin kapısına kadar takip idip yine hariçte devam ederler..." (Kalfaoğlu, 1898: 49-50).

Sosyal hayata yahut geçiş dönemlerine ait bu kısa örneğin dışında ayrıca Karamanlıların halk edebiyatı ürünlerinde tür ayırımının oldukça güç olduğu halk şiiri örneklerinin de tespit edilmiş olması önemli görülmektedir. Aşağıda yer vereceğimiz karşı-beri, mani, ninni, türkü örnekleri Yunanistan'da Yunanca olarak basılmış olan "Andaval" adlı bir kitaptan alınmıştır:

Karamanlıca Metin

Ανισκος, ἀνισκος
 Ορτά πιρ γκιουζέλ βαρ
 Πεν ονου ἰστέριμ.
 Κιουρντουμ τοπάλντερ
 Πιζ ονου βερμέγιζ
 Κιουρ ὀλσουν τοπάλ ὀλσουν
 Πιζ ονου ἰστέριζ
 Χεμ ντβουλσουζ Χεμ ζουρνασιζ
 Πιζ ονου βερμεγιζ
 Χεμ νταβουλουναν
 Χεμ ζουρνάνινάν Πιζ ονου ἰστέριζ
 Αραπασέζ τεκερσιζ
 Πιζ ονου βερμέγιζ
 Αλτέν αραμπά ἰλέν
 Γκουμουζ τεκερ ἰλέν
 Πιζ ονου ἰστέριζ

Karamanlıca Metin

Κιζ ανασι κιζσιζ καλδι.
 Τουζ καπι τουζσουζ καλδι.

Günümüz Türkçesi

Aniskos, aniskos
 Orda bir güzel var
 Ben onu isterim
 Gördüm topaldır
 Biz onu vermeyiz
 Kör olsun topal olsun
 Biz onu isteriz
 Hem davulsuz, hem zurnasız
 Biz onu vermeyiz
 Hem davul ile hem zurna ile
 Biz onu isteriz
 Arabasız, tekersiz
 Biz onu vermeyiz
 Altın araba ile
 Gümüş teker ile
 Biz onu isteriz

Günümüz Türkçesi

Kız anası kızsız kaldı
 Tuz kabı tuzsuz kaldı

Μπουγουκ εβλέρ ισσιζ καλδί.
Ανά ανά τζανίμ ανά.
σουτουνου εμδιμ κανά κανά.
Χελάλ εϊλέ ονου μπανά.

Ανά κιζιν τσοκ μου ιπί.
Πεντέν γαϊρί γιοκ μου ιπί?
Ιστέ γκέλδιμ γκιτιγιουρουμ.
Σιλάγί τερκ ετίγιουρουμ.

Πεν σανά γκελ μι ντετιμ.
Ινλερι δελ μι δεδιμ.
Καϊμάγι γιέ μι δεδιμ.
Σουτλουγού γιέ μι δεδιμ,

Κιζ ανασι κιζ ανασί.
Γκουβεγίνιν καϊνανασί.
Ελιντέ μουμλάρ γιανασί.

Κιτιγιουρουμ εβινίζδεν.
Κουρτουλάγίμ διλινίζδεν
γεσιλ μπάσλι ορτέκ ολσάμ.
Σου ισμέμ γκολουνουζδεν.

Ατλαδίμ γκετζτιμ εσιγί.
Σουφράνδα κογδουμ κάσιγι.
Μπουγουκ εβλέρ γιάκισιγί.

Ταμτάν ταμά γιορουρσούν.
Σαμουρκιούρκου σουρουρσούν.
Αλλάχ κισμέτ ετέρσε.
Χάτζιλάρα γκιτερσίν.

βαρτουβαρίν βαρ ουλσου.
Δούρτ γιανιν δουβαρ ουλσουν.
Αρκιανδα τζιπαν τζικσίν.
Οτουρμαγιά ζορ ολασιν.
Καϊναναμ καζάν καρασί.
Γκορούμδζεμ δζιγκέρ γιαρασι.
ΙΚισί μπιρτε νόλέσι.

Σουδάγκινμπασινταεκερλέρ δαρι.
Εκερλέρ μπιτζέρλερεδέρλέρ κιαρί.
Γιαρίτζούνσακλαρλάράϊβαγιναρι.

Αϊγνά ατιμ τζαϊρα.
Σαφκί βουρδου μπαγίρά.

Büyük evler ıssız kaldı
Ana ana canım ana
Sütünü emdim kana kana
Helal eyle onu bana

Ana kızın çok muydu?
Benden gayrı yok muydu?
İşte geldim gidiyorum
Sılayı terk ediyorum

Ben sana gel mi dedim
İnleri el mi dedim
Kaymağı ye mi dedim
Sütlüyü ye mi dedim

Kız anası kız anası
Güveyinin kaynanası
Elinde mumlar yanası

Gidiyorum evinizden
Kurtulayım dilinizden
Yeşilbaşlı ördek olsam
Su içmem gölünüzden

Atladım geçtim eşiği
Sofranda koydum kaşığı
Büyük evler yakışığı

Damdan dama yürürsün
Samur kürkü sürürsün
Allah kısmet ederse
Hacılara gidersin

Vartuvarın var olsun
Dört yanın duvar olsun
Arkanda çıban çıksın
Oturmaya zor olası
Kaynanam kazan karası
Görümcem ciğer yarası
İkisi birden ölesi

Şu dağın başına ekerler darı
Ekerler biçerler ederler karı
Yar için saklarlar ayvayla narı

Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra

Κιζ οκσούζ ογλαν οκσούζ.
Σονουνου μέβλαμ καγίρα.

Kız öksüz oğlan öksüz
Sonunu Mevlam kayıra

Ουζανμισ καβακ γκιπι
Εσκιμισ κούρούκ γκιπι.
Νε γκζερσιν μαλακ μαλακ
Γιολουνμους ταβουκ γκιπι.

Uzanmış kavak gibi
Eskimiş körük gibi
Ne gezersin malak malak
Yolunmuş tavuk gibi

Πιρ τας ατδιμ ζεϊτινέ.
ζεϊτινιν ιρισινε.
Πεν κένδιμι σακλαδιμ.
Υιγκιτιν εγισινε.

Bir taş attım zeytine
Zeytinin irisine
Ben kendimi sakladım
Yiğidin iyisine

Παχτζενιζτέ δουτ μου ιδιμ
καρδασλιαριμ.
Αγέρ γιούκτέν κουρτουλδουνουζ.
Δαρ γέρινιζ μπολ ολσουν.
Κεναρδαν γκέτζεγιμ γιουλ σιζιν
ολσουν.
Γκέλ ανά οτουρ γιανιμά.
Σούτούνου έμτιμ κανά κιανά.
Γκελ σοτούνου χελάλ έγλε.
Αρτικ εκσίκ χελαλ εδιν
κομζουλαρ.

Bahçenizde dut muydum kardeşlerim
Ağır yükten kurtuldunuz
Dar yeriniz bol olsun
Kenarda geçeyim yol sizin olsun.

Gel ana otur yanıma
Sütünü emdim kana kana
Gel sütünü helal eyle
Artık eksik helal edin komşular.

Karamanlıca Metin

Νένι σινέ νένισινέ.
Νένι τζαλάρ κενδισινέ.
Ουίκουσουνδα γκεμισινέ.
Πινερ γκιδέρ τεντεσινέ
Νένι δεγιπ ουγιουτουρδουμ.
Ούπέ σεβε μπούγούτούρδούμ.
Νένι δεσεμ νε χαλολουρ.
Γκιουλ αδτζιλιρ μπαχαρ ολουρ.
Νένι δεσεμ μπενι γιακαρ.
Ατεσίν δζιχανή γιακαρ.
Μπεσιγιντε γκιουλέρ κοκαρ.
Σεντέν γκελδί ιλκ μπαχαρ.
Νένι δεελίμ αδινα.
Μπαλλαρ καταλιμ ταδήνα
Αλλαχ γετιζίσιν ήμταδινα.
Γκιτδι μπαμπαν ισταμμπουλα.
Νεμί δεγιμ ουγιουσουν.
Μπιρ γκιουν μπαμπασιν γκιόρσοούν.
Ουγιουρ ουίκουσου γκέλιρ.
Μπιρ γκιουν μπαμπασι γκέλιρ.
Μπεμπτέκ μπένι δέλι είλεδί.

Günümüz Türkçesi

Ninnisine ninnisine.
Ninni çalar kendisine.
Uykusunda gemisine.
Biner gider tentesine.
Ninni deyip uyuturdum.
Öpe seve büyüürdüm.
Ninni desem ne hal olur.
Gül açılır bahar olur
Ninni desem beni yakar.
Ateşin cihanı yakar.
Beşiğinde güller kokar.
Senden geldi ilkbahar.
Ninni tellim adına.
Ballar katalım tadına.
Allah yetişsin imdadına.
Gitti baban İstanbul'a.
Ninni deyim uyusun.
Bir gün babasını görsün.
Uyur uykusu gelir.
Bir gün babası gelir.
Bebek beni deli eyledi.

Καπιλαρά κιολ εϊλεδι.
Μπεμπέγιήν μπεσιγκι σαμδάν.
Υιουβαρλανδι δούστου δαμδαν.
Μπεν γιασικλάρ δολδουρδουμ.
Χουμα κουσου τούγούνδεν.
Φιστάν γκοϊνέκ ισλετιμ.
Αλτιν σήρμά τελινδέν.
Νένι γιαβρουμ αβαρα κοϊγτουν πένι.
Σανα μαμά βερέδζέγιμ νενι.
Αχμακ σαρχος μπαπατάν κελιρ νενι.
Νενι νενι ουγουσουν δά μπουγούσου
νενι.
Παπαν γκελιρ ονούνέ κορουμ σένι.

Kapılara kul eyledi.
Bebeğimin beşiği şamdan.
Yuvarlandı düştü damdan.
Ben yastıklar doldurdum.
Huma kuşu tüyünden.
Fistan göynek işlettim.
Altın sırma telinden.
Nenni yavrum avara koydun
beni.
Baban gelir önüne korum seni.
Ahmak sarhoş baban gelir
neni.
Ninni ninni uyusun da büyüsün
ninni.
Sana mama vereceğim ninni.

Karamanlica Metin

Ασμαλαρτα ούζούμσου
Μινος ίκί γχιοζούμσου
Γιαρίμ σανά νέ ντέρσεμ
Άλντίρμαγιοτ γχιορούρσου
Αμάν Μινός Μινός
Τσχήρ Μινός Μινός

Günümüz Türkçesi

Asmalarda üzüksün
Minoş iki gözüksün
Yârim sana ne dersem
Aldırmayıp Görürsün
Aman Minoş Minoş
Çakır Minoş Minoş

Σαρή γχιουλούμ έλιμδέ
Μινός χέρ γχιούν ντιλιμδέ
Τζαπκήν Μινός Μινός
Δαριλδιν σέν μπένήμλά
Αμάν Μινός Μινός
Σανά μπέν νέ γιαπμιζιμ

Sarı gülüm elimde
Minoş her gün dilimde
Sana ben ne yapmışım
Darıldın sen benimle
Aman Minoş Minoş
Çakır Minoş Minoş

Σαρή Χορδελάμ ένσίζ
Σαράρδιμ σολδούμ σένσιζ
Σανά μπέν δαριλδιμισά
Σέν ντουραμάζισιν μπένσίζ
Αμάν Μινός Μινός
Εσμέρ Μινός Μινός

Sarı kurdela m ensiz
Sarardım soldum sensiz
Sana ben darıldımsa
Sen duramazsın bensiz
Aman Minoş Minoş
Esmer Minoş Minoş

Τζαπκήν Μινός Μινός
Υιαριμιν χαλι χαράμπ
Μπέν ονά νταριλιμάζσάμ
Ασλά ντουραμαγιόρ ραχάτ
Αμάν Μινός Μινός
Αγιαχτά μπέγιιάζ τσοράπ

Ayakta beyaz çorap
Yârimin hali harap
Ben ona darılmazsam
Asla durmuyor rahat
Aman Minoş Minoş
Çapkin Minoş Minoş

Ελήντέ πεμπέ χιαγιτ
Κιολουντα άλτιν σαάτ

Elinde pembe kağıt
Kolunda altın saat

Τζαπκὴν Μινός Μινός
Ὅτουρσουν ραχάτ ραχατ
Αμάν Μινός Μινός
Μπέν γιαρὶμά ντάριλιμα

Μπαγτζέλερδὲ μπίμπέρ γιόχ
Τζαπκὴν Μινός Μινός
Γιαρὶμέ νταριλιρσάμ
Μενήμ ιλέ γχεζέν γιόχ
Αμάν Μινός Μινός
Μινοσιμδαν γκιουζελ γιόχ

Τούφέγχ ἰτζὶ σατζμάλι
Εσμέρ Μινός Μινός
Μινοσ αναν βέρμεζσά
Σένι αλιπ χατζμαλι
Αμάν Μινός Μινός
Κιαπουνουζου ατζμαλι

Καδικιόγτε γκεζεριμ
Υχιούζελλέρι σουζεριμ
Τζαπκὴν Μινός Μινός
Χαϊνανάμι ντούβέριμ
Αμάν Μινός Μινός
Μινοσ μπανα γχελμεζσα

Σουγά γχιδέρ ταβσανλάρ
Υινέ ινδὴ ακσάμλαρ
Ο μπένιμ ναζλή γιαρὶμ
Νερέλερδε ακσαμλάρ
σεχέρ Μινός Μινός
τζανιμ Μινός Μινός
Αμάν Μινός Μινός

Αἱ μπουλουτά γχιριγιορ
Υχιοζούμ γιαρὶ γχιορμεγιόρ
Σοἰλενέδζεχ ντέρτ ντέγὴλ
Αλλάχ σάμπρ βερριόρ
σεχέρ Μινός Μινός
τζανιμ Μινός Μινός
Αμάν Μινός Μινός

Καρένφιλ ούϊμάχ ούϊμάχ
Ὅλούρμι γιαρὲ ντοϊμάχ
Υιαρὲ ντοϊντουμ τεγιενίγν
Δζῆϊζνιρ μποϊνούνου βουρμάχ
Αμάν Μινός Μινός

Ben yarime darılmam
Otursun rahat rahat
Aman Minoş Minoş
Çapkin Minoş Minoş

Bahçelerde biber yok
Minoş'umdan güzel yok
Yarime darılırsam
Benim ile gezen yok
Aman Minoş Minoş
Çapkin Minoş Minoş

Tüfek içi saçmalı
Karınızı açmalı
Minoş anan vermezse
Seni alıp kaçmalı
Aman Minoş Minoş
Esmer Minoş Minoş

Kadıköy'de gezerim
Güzelleri süzerim
Minoş bana gelmezse
Kaynanamı döverim
Aman Minoş Minoş
Çapkin Minoş Minoş

Suya indi tavşanlar
Yine indi akşamlar
O benim nazlı yarım
Nerelerde akşamlar
Aman Minoş Minoş
Canım Minoş Minoş
Şeker Minş Minoş

Ay buluta giriyor
Gözüm yarım görmüyor
Söylenecek derd değil
Allah sabır veriyor
Aman Minoş Minoş
Canım Minoş Minoş
Şeker Minoş Minoş

Karanfil oymak oymak
Olur mu yare doymak
Yare doydum diyenin
Cazidir boynunu vurmak
Aman Minoş Minoş

σεχέρ Μινός Μινός
τζανιμ Μινός Μινός

Canım Minoş Minoş
Şeker Minoş Minoş

Καρενφίλσιν ταρτζίνσιν
Νεντεν μπιϊλέ χιρτζίνσιν
Νέ γχουζελσιν νέ τζήρχιν
τζανιμ Μινός Μινός
Αμάν Μινός Μινός
Μπιραζιδζιχ γχέτζχίνσιν
σεχέρ Μινός Μινός

Karanfilsin tarçınsın
Neden öyle hırçınsın
Ne güzelsin ne çirkin
Birazcık geçkinsin
Aman Minoş Minoş
Canım Minoş Minoş
Şeker Minoş Minoş

Μαϊτανουσουν Χουρουσου
Αναςίνιν Χουζουσου
Μπιρ χαφτά σεβδά τζεχτιμ
σεχέρ Μινός Μινός
Αμάν Μινός Μινός
τζανιμ Μινός Μινός
Δαγίαναμαμ ντογρουσου

Maydanozun kurusu
Anasının kuzusu
Bir hafta sevda çektim
Dayanamam doğrusu
Aman Minoş Minoş
Canım Minoş Minoş
Şeker Minoş Minoş

Καμισά μπάχ Χαμισά
Σου νέ γιαπσίν γιανμισά
σεχέρ Μινός Μινός
Υιάρινδεν αϊριλμισά
Αμάν Μινός Μινός
τζανιμ Μινός Μινός
Μεβλάμ σάμπρ βερσίν

Kamışa bak kamışa
Su ne yapsın yanmışa
Mevlam sabır versin
Yarinden ayrılmışa
Aman Minoş Minoş
Canım Minoş Minoş
Şeker Minoş Minoş

“Karamanlıca Bir Eser: Nevşehir Salnamesi 1914” adıyla 2013 yılında basılan eserde ise yukarıda zikrettiğimiz manzum halk edebiyatı ürünlerinden ziyade atasözleri, latifeler ve çeşitli konularda hikâyelere yer verilmiştir. Atasözü örnekleri şöyledir:

Acele işe şeytan karışır.
Akıl yata değil baştadır.
Altın leke tutmaz.
Ava giden kurdu görür.
Az sadaka çok bela def eder.
Bağ üzümsüz yakışmaz.
Balı seven arıyı dahi sever.
Çalışan için vakit çabuk geçer.
Çam ağacından kiraz koparılmaz.
Çivi çiviye söker.
Çok bilen çok yanılır.
Çok tamah çok ziyan getirir.
Demir sıcak iken dövülür.
Denize düşen yılana sarılır.
Duvarın kulağı olur.

Fazilet eken şan-ü şöhret biçer.
Fukaranın ölümü rahatlıktır.
Gönül yarasına çare bulunmaz.
Güzellik gider meziyet kalır.
Haydan gelen huya gider.
Her iş vaktinde gerek.
Herkes ektiğini biçer.
Hiddetine galebe çalan, kendinin hâkimidir.
İhtiyarlığı her kez dua eder fakat arzu etmez.
İki karpuz bir koltuğa sığmaz.
İş, iş âdeminden korkar.
Kaçan balık büyük olur.
Karıların ağlamasına ve erkeklerin yeminine itimat etme.
Kedi semizler ise sıçan tutamaz.
Kendini kayıranı Allah da kayırır.
Kılıç yarası şifa bulur, dil yarası bulmaz.
Kıskançlık aşk-u sevdanın dikenidir.
Kim kazana kim yiye.
Kurt kuştan -ya da kıştan- korkmaz.
Kuş yuvasından, kişi hanesinden belli olur.
Memnu -yasak- olan şeyler tatlı olur.
Meyhanede büyüyen, hastanede ölür.
Sabır ile koruk helva, dut yaprağı atlas olur.
Serçeden korkan darı ekmez.
Su gider kum kalır.
Su uyur düşman uyumaz.
Vaat ile mal tükenmez.
Yavuz hırsız ev sahibini hırsız çıkarır.
Yaz hazırlar kış sarf eder.

Aynı eserde yer alan letaif/fıkra örnekleri (2013) ise şöyledir:

1. -Marikacığım, beni seviyorsun; artık beni zevcen olmak üzere kabul edeceksin değil mi?

-Pekiye ama evlenecek kimse akli başında tam erkek olmalı.....sen ise gayet gençsin!

-Hakın var, lakin sevgilim, şurayı da aklından çıkarma ki akli başında olan kimse de evlenmez.

2. (Mahkeme huzurunda)

Davacı: Seni gidi namussuz, alçak herif! sen...

Maznun: Dolandırıcı, bataklıkçı, aptal, budala...

Hâkim: E! Susunuz rica ederim, daha hüviyetinizi sual etmedim.

3. Bir şapka dükânında.

Modiſtra: A! Madam şapkanıza koyduğum çiçek size çok yakıştı. Sizi on yaş küçük gösteriyor.

Madam: Sahi mi? Öyleyse bir çiçek daha koyunuz.

4. Doktor: Madam bunu da ilave edeyim ki aynı saatte kalkacaksınız, aynı saatte yiyeceksiniz, aynı saatte uyuyacaksınız, velhasılı aynı, aynı...

Zevoş: Doktor Bey, af edersiniz iş bu tenbihatın zevcemin tuvaletleri için hükmü var mı?

5. -İştittin mi bizim veznedar kaçtı ve beraberinde on bin lira götürdü.

-Vay çapkın vay, çok açıkgöz idi.

-Senin şemsiyeni de beraberinde götürdü.

-Vay cenabet, hırsız, edepsiz herif.

6. -Ben karıma iki saat bağırır, çağırır, küfür ederim de bana cevap bile vermez.

-Demek iyi uslu bir kadındır.

-Hayır, sağırdır.

7. Mehafili aliye kızları beyanında.

-Ben evlendiğimde kocam evde kalmadı diye hiddet etmeyeceğim.

-Bu bir şey değildir hemşirem, kocan evde kaldığında hiddet edip etmeyeceğini sen bana söyle.

Sonuç

Bizzat inceleme fırsatı bulduğum yaklaşık 70 Karamanlıca eseri genel olarak üç bölümde ele almak mümkündür: 1. Halk dili eserler: Genellikle halkın sevdiği efsaneler, masallar, şiirler, türküler, atasözleri, özlü sözler. 2. Yazı dili eserler: Teknik bilgiler, önemli dini ve milli günler, alfabetik dizinler. 3. Edebi dil: Sağlık, coğrafya, antoloji, tarih, biyografik bilgiler, tıp, astroloji, uzay.

Yazılı eserlerde konu ne olursa olsun, bir ruhani telkin ağır basmakla birlikte azınlıkta olmalarının verdiği bir ruh haliyle de birlik, beraberlik, dayanışma, yardımlaşma, aslını unutmama ve cemaate sahip çıkma gibi hatırlatmaların da yapılmış olduğu göze çarpmaktadır. Kapadokya yöresiyle ilgili bilgileri içeren ve her yıl düzenli olarak yayınlanan eserlerde bölge ile ilgili değişik konular, eksiklikler, tamamlanması ve yapılması gereken çalışmalar dile getirilirken önemli Ortodoks kişilerin de biyografilerine yer verilmekteydi.

Yukarıda verdiğimiz Karamanlı halk edebiyatı örneklerinden de anlaşılacağı üzere, bu ürünler Türk kültür coğrafyasıyla harmanlanmış bir geleneğin yansımasıdır. Örneğin, Karamanlıların sözlü geleneği içerisinde hemen tüm Anadolu coğrafyasında türlü törenlerde, toplantılarda ezgi eşliği ile söylenen türkülerin zengin biçimde icra edildiği görülmektedir. Çoğu 1920'lerde taş plaklara da okunan bu eserler içerisinde "*Konyalım, Recebim, Kaynana, Kızım Seni Ali'ye Vereyim mi, İzmir'in Kavakları, Çapkın, İlimon Ektim Taşa, Arabaya Taş Koydum*" vb. gibi pek çok türkünün bulunduğu tespit edilmiştir. Yukarıda metni sunulan Minnoş

türküsünü, manileri, ninnileri, ağıtları, fıkraları da bu bağlamda düşünmek gerekecektir.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Hakan (2000). *Türk Ortodoks Patrikhanesi*. Ankara: Günce Yayıncılık.
- BENLİSOY Foti, BENLİSOY, Stefo (2002). "19. Yüzyılda Karamanlılar ve Eğitim / Nevşehir Mektepleri", *Tarih ve Toplum Dergisi*, 74, 40-41.
- EKİNCİKLİ, Mustafa (1998). *Türk Ortodoksları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- EVANGELINOS, Misailidis (1988). *Seyreyle Dünyayı (Temaşa-i Dünya ve Cefakâr u Cefakeş)*, (Haz. Robert Anhegger ve Vedat Günyol). İstanbul: Cem Yayınları.
- KALFAOĞLU, Ioannis H. (1898). *Zincidere Karyesinde Bulunan Ioannis Prodromos Manastırı yahut Moni Flavianon C.2*. Dersaadet: Momismatias Matbaası.
- ÖGER, Adem; ÖZDEM, Oğuz (2013). *Karamanlıca Bir Eser: Nevşehir Salnamesi 1914*. Ankara: Nevşehir Üniversitesi Yayınları.
- ÖGER, Adem; ÖZDEM, Oğuz (2015). *Nevşehir Mektepleri (1820-1920): Metin, Sözlük, Tıpkıbasım*. Ankara: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları.
- STRABON (2000). *Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev. A. Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

EKLER

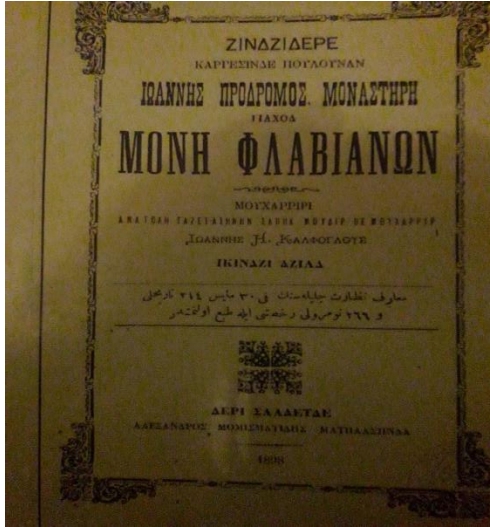
Fotoğraf 1. Ürgüp'te bir hamam girişinde Rumca ve Karamanlıca kitabe.
"asrı sultanı hamidi sani / fahrı alemdir dehrin sadmanı / sayesinde inşa olan bu hamam / ahalimiz ibraz etdi ihtimam /buyurdu evladı vatan ianesin burdan gerek taşradan / Haralambos hacı savva eseri / Yad ettirir eser ehli hüneri" 1900.

Fotoğraf 2. "Sahib-i Hayrhak Nevşehir Bakkallarının Zikri Ebedi Olsun 1873" (Nevşehir Müzesi).

Fotoğraf 3. Derinkuyu'da bir evin giriş kapısı. "Maşallah Yarabbi bu hane senindir bu hanedekileri esirge âmin" 14 Nisan 1912.

Fotoğraf 4. "Moni Flavianon" adlı eserin dış kapağı.